

Hitler lod OL-deltagerne hygge sig med tv, øl og vin i en smuk skov

Den Olympiske Landsby fra legene i Berlin 1936 står og forfalder i en skov uden for den tyske hovedstad. Nu skal der bygges nye huse der, hvor Jesse Owens og de andre sportsfolk lod sig charmere af nazisternes luksus for 80 år siden.

ERIK JENSEN
EUROPAKORRESPONDENT,
BERLIN

Over os passerer lavtgående fly konstant forbi på vej til lufthavnen Tegel i Berlin. Vi kan høre dem, men ikke se dem fra den sti, atleterne tog, når sulten skulle stilles i det store spisehus midt i Den Olympiske Landsby under OL i hovedstaden i Nazi-

tyskland i 1936. Træernes tætte, grønne løv skjuler flyene for os og omvendt.

»Et strålende eksempel på, at alt, hvad nazisterne foretog sig, havde et dobbelt sigte. Ved at opføre landsbyen, hvor atleterne skulle restituere sig og slappe af, i en skov gjorde man dem glade over de smukke omgivelser. Men samtidig skjulte man stedet her for fly. Det var smart, for den dag, de olympiske lege sluttede, flyttede soldater fra Wehrmacht ind her og omdannede landsbyen til en stor kaserne«, siger Jan Bejšovec.

Sammen slentrer vi i de letbenede fodspor efter atleter som Jesse Owens, der i 1936 rejste til Berlin og blev indkvarteret i den nybyggede Olympiske Landsby, som fik det paradoksale navn 'Dorf des Friedens' (Fredens landsby) ved den rigtige landsby Elstal, 18 kilometer fra det dengang lige så nye Olympiastadion i Berlin. I de kommende år skal flere af bygningerne her restaureres og omdannes til moderne boliger.

Her udspillede de sportslige konkurrencer sig med Adolf Hitler og andre nazispidser som tilskuere hver dag. Mens de kvindelige sportsudøvere var indkvarteret tæt på stadion, blev de mandlige med bus fragtet til og fra Den Olympi-

ske Landsby, hvor tyske repræsentanter fra Gestapo 'passede på dem' og censurerede al post til og fra sportsfolkene.

»Missionen lykkedes fuldstændig for nazisterne. Sportsfolkene – der var næsten 4.000 af dem, amatører og ofte fra fattige familier – var svært imponerede over landsbyen, der var det mest moderne, verden havde set på det tidspunkt. Til trods for beliggenheden så tæt på Berlin var her smukt, stille og roligt. Det er der stadig. Det er vel derfor, man endelig vil danne ruinerne om til boliger nu, godt 70 år efter OL«, siger Jan Bejšovec.

Han, der er tidligere historiestuderende og nu en kendt tekstilkunstner i Berlin, er en af de få, der kender Den Olympiske Landsby i skoven ved Elstal så godt, at han giver guidede rundture i det ellers indhegnede og lukkede område. Netop i kraft af den beskedne tilgang er ruinerne, der er nabo til en kendt forlystelsespark for børn, blevet et kultisk og mystisk sted for mange berlinere.

»Den første dag i landsbyen var meget interessant... Landsbyen er et skønt sted, dejligt græs, en beundringsværdig, kunstig sø. Nætterne er kolde – har sovet godt«, skrev den sorte Jesse Owens, der til stor irritation for Der Führer blev lege-

FORFALD.
I DDR-tiden brugte den sovjetiske hær Den Olympiske Landsby som kaserne, og siden genforeningen har bygningerne stået tomme.
Foto: Andreas Levers/WikiCommons

nes største vinder med fire guldmedaljer, i sin dagbog 25. juli 1936.

Optræk til krig

Berlin 1936. Selv om det trak op til krig i et Tyskland, som åbenlyst støttede fascistten Francisco Franco i borgerkrigen i Spanien og var gennemsyret af nazistisk propaganda og de nye racelove, der blev vedtaget året før i Nürnberg og institutionaliserede forfølgelsen af jøderne, blev Berlin fastholdt som værtsby for OL. Det kommunistiske Rusland valgte at boykotte arrangementet hos sin kommende krigsmodstander, og forfatteren Thomas Manns ældre bror, pacifisten Heinrich Mann, advarede to måneder før OL på et møde i Paris:

»Hvordan vil et regime, der er baseret på tvangsarbejde og masseslaveri, et regime, der forbereder krig og kun eksisterer gennem løgnagtig propaganda, kunne respektere fredelig sportsudøvelse og atleter?«.

Lige lidt hjalp det, de olympiske lege kom til Tyskland, og nazisterne gjorde alt for at gøre et godt, men også lidt skræmmende indtryk ved for første gang i verdenshistorien at lade et stort sportsarrangement blive til en gennem-

koreograferet, politisk event. Alle racistiske budskaber blev fjernet, og i tre uger var Berlin atter en fri og swingende by. Propagandaen virkede:

»Vi må tage os i agt for et folk, der så godt forstår sig på at organisere«, sagde den polske ambassadør i Tyskland, Josef Lipski, allerede ved den storstilede åbningssceromoni på Olympiastadion.

»Han havde forstået budskabet. Nazisterne ville netop have hele verdens beundring, samtidig med at alle blev skræmt af det enorme apparat, de stillede op med«, siger Jan Bejšovec og låser den store dør ind til det gule Hindenburghaus op.

Inde i huset, opkaldt efter general og rigspræsident Paul von Hindenburg, der hjalp Hitler til magten i 1933 og døde året efter, venter en hall med store søjler i klassicistisk stil og to trapper op til 1. salen.

Heroppe i den store kultursal kunne atleterne slappe af med teater, musik eller film og følge deres konkurrenter udfolde sig inde på Det Olympiske Stadion.

»Nazisterne havde det store held, at flere opfindelser, der fik enorm betydning for dem, kunne tages i brug netop i de år. Det var først og fremmest armeret beton, der gjorde dem i stand til at bygge så hurtigt. Hele landsbyen her og Olympiastadion blev bygget på to år, hvilket umuligt havde ladet sig gøre uden stålbeton, der også gjorde, at man kunne bygge rundt, på en gang solidt og pænt. Den anden store opfindelse var tv, så man kunne sende OL live til hele Tyskland på storskærme – inklusive her til huset«, forklarer Jan Bejšovec.

I den aflange sal med scenen for enden skaller væggene af. Men ikke mere end at et kompagni tyske soldater marcherer tungt ud af endevæggen i et relief af beton. Soldaterne, skabt af kunstneren Walter von Ruckteschell, repræsenterer noget af den sjældne nazikunst, der overlevede efterkrigstidens opgør med ideologien.

»Landsbyen er ganske enkelt perfekt, når det kommer til skønhed og funktionalitet. Man føler sig som om bord på en oceandamper her, hvor alt står til rådighed for ens fornøjelse. Fjernsyn, radio, varieté, koncert – alt er naturligvis gratis. Tyskland har her klaret noget, som man oprigtigt må beundre. Englændere, franskmænd, amerikanere er her, og alle siger de til mig: Det her kan kun Tyskland«, skrev Fritz Roller fra den østrigske delegation hjem til sin kone.

Soldater på evig march

I Hindenburghuset fik soldaterne på væggen lov at marchere videre med ordene »lav jeres vej, gå altid kraftfuldt og med ære, som fæstninger for en stærk tysk fremtid«, skjult under en rød gipsplade. Den satte de sovjetiske tropper op, da de flyttede ind her efter det tyske nederlag i Anden Verdenskrig og indså, at det var alt for besværligt at skrabe det i beton støbte værk ned fra væggen.

På den anden side af væggen, i en lidt mindre sal, peger en orangerød Lenin frem mod en lys fremtid for kommunismen i hel figur på et vægmaleri, måske malet af en russisk soldat.

»Det er formentlig den eneste væg i verden, hvor der er nazistiske soldater på den ene side og en kommunistisk leder på den anden«, bemærker Jan Bejšovec tørt.

Udenfor i solen går vi, ledsaget af glad fuglesang, ned til en sænkning i landskabet uden træer. Her lå den lille skovsø, der tilbød atleterne et svalende bad udendørs, eventuelt fulgt af en svedetur

INSPEKTION. Inden OL begyndte, kontrollerede Adolf Hitler – ledsaget af krigsminister Werner von Blomberg og general Werner von Gilsa – personligt det efter datidens forhold hypermoderne byggeri. Arkivfoto: AP

i den sauna, der efter finsk mønster blev bygget på pæle i kanten af søen.

»Igen var formålet dobbelt. Man ville gerne behage atleterne, så de kunne rose Tyskland derhjemme og fortælle, at »ham der Hitler er slet ikke så slem«. Men samtidig ville man tilfredsstille de finske deltagere, som var vigtige for nazisterne. For mens OL foregik, sad Hitler hjemme om aftenen og forberedte invasionen af Rusland. Han ville gerne have Finland på sin side«, siger Jan Bejšovec.

Det var på bredden af den kunstige skovsø, den tidligere chef for Den Olympiske Landsby, officer Wolfgang Fürstner, skød sig selv et par dage efter OL. Lige før legene startede, blev han degraderet til næstkommanderende, da man fandt ud af, at han tilsyneladende var »en fjerdedel jøde«, fordi hans farfar var konverteret til kristendom fra jødedom. Ydmygelsen var for stor for Wolfgang Fürstner, der ifølge den nazistiske propaganda omkom ved en trafikulykke. En af de mange ulykkelige skæbner i det enorme maskineri omkring de olympiske lege i Berlin, skildret i den tyske dokumentarfilm 'Der Traum von Olympia' (Drømmen om Olympia).

Det er, som om historien er blevet hængende i den bløde skovbund, hvor søen lå. Over os dukker truende tordenskyer op i de udsnit af himmelen, man

kan se gennem det grønne løvtæppe. Selv ikke skønheden på en sommerdag kan fjerne følelsen af gru blandt de afpillede ruinbygninger, der står forbløffende intakte og ranke med hele deres vidnesbyrd rundt omkring i det idylliske landskab.

Vi slentrer videre over fodboldbanen lige ved den store træningshal til det elipseformede Speisehaus

der Nationen, det store restaurationshus i lejren, hvor hver nation havde sin egen spisesal, og hvor maden oftest blev tilberedt af en medbragt kok. Den store terrasse foran huset, hvor talrige atleter lod sig fotografere i 1936, er her endnu. Indenfor er der lyst og venligt i spisesalene.

Med uvanligt storsind lod nazisterne franskmænd, italienere og spaniere

drikke vin til maden – dog i beherskede mængder – for det var de jo vant til derhjemme. Belgiere, hollændere og danskere fik lov at nyde en enkelt pilsner efter deres hjemlandes skik, mens alle andre måtte nøjes med drikkevarer uden alkohol.

Spisehuset blev efter OL omdannet til et enormt lazaret for tyske soldater, der nogle år senere blev såret på Østfronten og fragtet tilbage hertil for operation og genoptræning. I kælderen under huset, hvor der var madlagre under de olympiske lege, blev ligene anbragt i de kolde rum. I de kolde gange med afpillet hvid vægmaling trænger fugten i dag ind, og atmosfæren indbyder ikke til længere ophold.

På besøg hos Jesse Owens

Netop det karakteristiske spisehus skal ifølge byggeplanerne laves om til 100 boliger inden for et par år. Muligvis vil også svømmehallen, der måske bød på det første svømmebassin i verden med forskellig vanddybde, blive restaureret til de kommende beboere.

Derimod er der næppe nogen, der har lyst til at bo i de aflange bolighuse til atleterne. Dertil er værelserne, målt med nutidens boligstok, alt for små. Men dengang sov to atleter mageligt i hvert rum, og bagefter kunne de endda tage de ophængte malerier af tyske motiver med hjem. Hver barak var forsynet med baderum og en telefon, så atleterne kunne ringe hjem – også et uhørt raffinement i 1936.

I dag er de ganske få bevarede mand-skabsbarakker let forfaldne, hist og her er der hul i taget, mange steder er vinduerne erstattet med spånplader. Dengang var der 140, nu er der kun omkring en håndfuld tilbage. En af dem er endda 'Jesse Owens Haus', så man kan se huset, hvor legenes store stjerne – måske – sov.

I hvert fald er huset blandt de amerikanske atleters boliger. Med vanlig sans for orden og det enkle havde arrangørerne givet husene og stierne i landsbyen navne efter tyske byer og lokaliteter. Og da alt var nøje bogført, ved man præcis, hvor hvilke landes delegationer boede.

Ikke engang for de russiske elitetropper, som rykkede ind her efter Wehrmacht og brugte den gamle OL-by som kasserne indtil 1992, var indkvarteringen god nok. Russerne opførte en række etageejendomme i karakteristisk 'Plattenbau'-stil i beton, hvor soldaterne og deres familier kunne bo i Elstal, som dengang hørte til DDR. Husene står tilbage i lejren på den anden side af motorvejen ud af Berlin som forladte, funktionelle firkanter, der har mistet både deres formål og sjæl.

De fremstår som bastarder i den nazistiske OL-historie, der om ikke andet lever videre i skuespilleren og instruktøren Leni Riefenstahls storstilede film i tre dele, 'Olympia', der for Hitlers regning skulle skildre det grandiose arrangement i Berlin. Også den olympiske landsby er med i filmens andet afsnit, der skildrer en underligt disciplineret magi mellem atleterne ude i skoven.

»For mig er det helt i orden at bygge nyt her og restaurere, hvad der kan restaureres. Alternativet er, at det hele vil stå og forfalde. Så hvorfor ikke skabe nyt liv«, spørger Jan Bejšovec, da vi skilles, og han låser porten ind til Den Olympiske Landsby. Med en velvoksen hængelås.

Udenfor i kommunen Wustermark, hvor Den Olympiske Landsby ligger, er der ligeledes glæde.

»Vi har kæmpet for det her i årevis«, sagde borgmester Holger Schreiber på

GENBRUG. I disse længehuse boede atleterne ved OL 1936 to og to på små værelser. Trangt efter nutidens målestok. Men byggeriet var supermoderne, og svømmebassinet et af de første i verden med forskellig dybde. Nu skal der dels rives ned, dels moderniseres. Foto: Hildwin og A. Fiedler/WikiCommons

et pressemøde, da han forleden kunne præsentere byggeplanerne for området.

I 2019 skal de første af 3.000 beboere efter planen flytte ind i de rækkehuse, der skal opføres med skyldig hensyntagen til de gamle bygninger fra landsbyen, håber borgmesteren.

Første spadestik er foretaget af Günther Adler fra det tyske boligministerium, der begejstret kommenterede de gamle nazibygninger:

»Det her er byggekvalitet, der holder«.

Bag byggeriet står et konsortium, Terraplan, som forventer at få alt udlejet hurtigt – billige lejligheder i skovidyl, tæt på Berlin, hvor bolig manglen er udtalt, lyder som en drøm for mange tyskere.

Ved byggeriets begyndelse med det officielle spadestik blev den dunkle forhistorie om nazisterne, der brugte OL som propagandaredskab og skjulte sin raceideologi, ikke omtalt. Her var det den positive historie om de glade dage og aften i landsbyen, der gav ekko.

Det er forståeligt for historikeren Emanuel Hübner, der har udgivet flere bøger om OL i 1936 og Den Olympiske Landsby, senest den nye 'Olympia in Berlin' med amatørfotoer fra 1936.

»Den Olympiske Landsby er i dag en slags frilandsmuseum. Men det er ikke nogen langsigtet løsning, for bygningerne er stærkt forfaldne og truede. Derfor er det en god idé at finde på en anden udnyttelse af arealet. Jeg kender ikke de konkrete boligplaner, men håber, at man vil bevare nogle af de historiske bygninger som museum, der er åbent for offentligheden, ikke mindst de gamle boliger til atleterne«, siger Emanuel Hübner.

Også Adolf Hitlers stort anlagte hotel med 10.000 værelser til rekreation for medlemmer af det nazistiske parti, Prora, på øen Rügen er i gang med at blive renoveret og udstykket til private lejligheder.

»Bygningerne kan jo ikke gøre for, hvem der har bygget dem og med hvilket formål. Hvis man vil bevare bygninger fra Det Tredje Rige, må man finde formål, så de kan overleve på langt sigt. Alternativet er, at de bare forfalder og til sidst forvitrer. Jeg ser intet i hinder for, at man bruger Prora eller Den Olympiske Landsby til boliger«, siger Emanuel Hübner.

Det er lang tid siden, Jesse Owens og de andre atleter forlod deres dejlige indkvartering i skoven uden for Berlin. Havde Adolf Hitler, som nægtede at give Jesse Owens hånd efter en af amerikanerens sejre med ordene: »Amerikanerne skulle skamme sig over, at de vinder deres medaljer med negre. Jeg giver ikke denne neger hånden!«, kunnet læse amerikanske aviser, var han måske ligefrem blevet begejstret for den sorte stjerne.

I New York arrangerede man den traditionelle hyldestmarch for de medaljevindende sportsfolk, som skulle afsluttes på det fashionable Hotel Waldorf Astoria med en stor banket til ære for især Jesse Owens.

Men den tredobbelte guldvinder fra Berlin måtte pænt tage vareelevatoren op til sin egen fest, ligesom alle andre sorte gæster på hotellet. Bagefter kunne Jesse Owens ikke skjule sin skuffelse i et avisinterview: »Hitler fornærmede mig ikke. Det var vores præsident, der fornærmede mig. Han sendte ikke engang et lykønskningstelegram«.

Den sande vinder af OL i 1936 var Adolf Hitler.

erik.jensen@pol.dk